

УДК 821.161.2

DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2024.36.18>Сяо Сяо ЯО, асп.
ORCID ID: 0009-0008-1823-4354
e-mail: xiao117.x@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ МАСОВОЇ ЛІТЕРАТУРИ В УКРАЇНІ У ВОЄННИЙ ЧАС

Вступ. Присвячена аналізу основних тенденцій розвитку масової літератури в Україні у період 2022–2023 рр. Аналізуються специфічні особливості масової літератури, її основні художні та стилістичні риси, творчий доробок українських письменників, опублікований, перевиданий і популярний у читачів в означений період.

Методи. Аналітичне дослідження проведене з метою виділення й опису тенденцій розвитку й подальших перспектив сучасної масової літератури в Україні. Для цього, за допомогою квантитативного підходу здійснений огляд письменницького доробку, представленого в найбільших і найпопулярніших книжкових мережах України: *Yakaboo*, "Книгарні "Є", "Нашому форматі", інтернет-магазини "Видавництва старого Лева", "А-ба-ба-га-ла-ма-га", *Bukva.UA* тощо. Також розглядалися результати Всеукраїнського рейтингу "Книжка року" 2021–2022 рр.

Результати. Обґрунтовано припущення про те, що присвячена тематиці російсько-української війни література стає унікальним феноменом, який віддзеркалює складні соціальні й культурні процеси які відбуваються в Україні. Розкрито тезу, що українська масова література є значущим соціокультурним явищем, що зберігає свою життєвість і розвивається навіть у складних умовах війни. Розкрито роль масової літератури у творенні українського літературного процесу, її специфічних художніх особливостей на сучасному етапі розвитку.

Висновки. Результати дослідження показали, що українська масова література є самобутнім соціокультурним і художнім явищем, яке стрімко розвивається, для якого є типовими творчі експерименти й синтез літературних жанрів. Комерційна масова література сучасності органічно споріднена з елітарною українською літературою, тісно поєднана з нею художніми й інтертекстуальними зв'язками. На основі дослідження визначено кілька ключових тенденцій розвитку масової літератури в Україні у воєнний і повоєнний період. Серед них відзначено інтермедіальність, синтетизм жанрів і переосмислення образів героїв. Ці тенденції спрямовані на подальше збагачення та розвиток масової літератури, що стає актуальним відображенням сучасної культурної дійсності.

Ключові слова: масова література, бестселер, інтертекстуальність, інтермедіальність, белетристика, жанр, сучасна українська масова література.

Вступ

Багато аспектів масової літератури на сучасному етапі її розвитку поки що є малодослідженими як у вітчизняному, так і в зарубіжному літературознавстві. На думку автора монографії "Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр" С. Філоненко, суттєвою проблемою академічної науки є дослідницький снобізм, який заважає студіюванню масової літератури (Філоненко, 2011, с. 6). Дослідниця зауважує, що науковці часто й безпідставно сприймають масову літературу як низькопробну, тим самим знецінюючи її.

Водночас, основні тенденції становлення масової літератури є ключем до розуміння потреб і запитів суспільства певної доби, його культурних ідеалів. Попри стереотипи, масовість літератури не обов'язково є ознакою певної шаблонності й низькопробності. Деякі її твори – зразки самобутнього мистецтва слова, які несуть високу художню цінність. Тому дослідження тенденцій розвитку масової літератури має велике значення для вивчення літературного процесу сучасності в цілому.

Мета статті – виділення й опис основних тенденцій розвитку масової літератури в Україні у воєнний час у співставленні з попередніми роками, на підставі її специфічних особливостей як словесно-художнього феномену, творчого доробку сучасних українських письменників і поетів.

Огляд літератури. Апофеоз цікавості українських літературознавців до феномену масової літератури припадає на початок 2000-х. Зокрема, М. Домбровська розглядала особливості визначення і трактування дефініції масової літератури (Домбровська, 2005). С. Андрусів опублікувала працю "Герой сучасної української прози: випробування Європою", де аналізувався вплив деяких тенденцій західної прози на творчість представників масової літератури (Андрусів, 2008, с. 125–130). Однією з перших комплексних спроб в українському літературо-

знавстві проаналізувати й узагальнити передумови виникнення та умови розвитку української масової літератури стала робота О. Романенко "Семіосфера української масової літератури" (Романенко, 2014).

Т. Воробйова дослідила гендерний аспект наслідування жанрових канонів в українському жіночому масовому романі (Воробйова, 2006). Т. Гундорова аналізувала кітч у сучасній українській літературі, тенденції вестернізації і модернізації, літературний постмодерн (Гундорова, 2005; Гундорова, 2008). Важливим для обрання у статті проблематики є робота М. Рябченко "Мелодраматичний компонент у сучасній українській комбатантській прозі" у межах якої авторка виокремлює ключові ознаки мелодрами як жанру масової літератури через призму дослідження комбатантських романів (Рябченко, 2021). Окремий внесок у вивчення тематики української масової літератури зробили монографічні дослідження С. Підпригора "Сучасна українська белетристика: координати «Коронації слова»", (Підпригора, 2014) та "Українська експериментальна проза ХХ – початку ХХІ століть: «неможлива» література", (Підпригора, 2018).

Масовій літературі присвячений окремий розділ виданої у 2021-му р. монографії Дж. Верлін "Письменство на початку капіталізму: літературний обіг і соціальні зміни в ранній сучасній Англії". Науковиця розглядає її в історичному дискурсі, здебільшого як альтернативу елітарній літературі, яка виникла завдяки тому, що робітники стали споживачами дешевих друкованих видань поряд з іншими масовими товарами (Werlin, 2021, с. 51).

Масова література нині цікавить не лише критиків, а й теоретиків викладання філологічних наук у закладах вищої освіти. Так, у 2018 р. світ побачило ґрунтовне дисертаційне дослідження А. Кривошиної під назвою "Масова та елітарна література: природа художності в українському романі початку ХХІ століття", у межах якого науковиця розглядає природу художності та її

© Яо Сяо Сяо, 2024

складники, що формують систему уявлень про своєрідність масової й елітарної художньої літератури початку ХХІ ст. (Кривопишина, 2018). 2021-го р. опублікований навчальний посібник А. Землянської і Т. Шарової "Сучасна масова література як феномен культури" з прикладними рекомендаціями до її вивчення студентами-словесниками (Землянська, & Шарова, 2021).

Методи

Методологічною основною дослідження було обрано квантитативний підхід, який дозволяє зафіксувати основні тенденції розвитку масової літератури в Україні, за допомогою визначення кількості виданих книг, рейтингів популярності, обсяг продажів, тощо. Такий підхід дозволяє ідентифікувати основні тенденції та зміни в читацьких вподобаннях, популярних жанрах, та інші аспекти, які впливають на сучасну масову українську літературу. Інформаційна база дослідження включала аналіз книг, які доступні для широкої аудиторії через такі платформи, як Yakaboo, "Книгарні "Є", "Нашому форматі", інтернет-магазин "Видавництва старого Лева", "А-ба-ба-га-ла-мага", Вуква.UA та ін. Це дозволило отримати репрезентативний зразок творів, які активно сприймаються та обговорюються в українському літературному середовищі. Проаналізовано, результати Всеукраїнського рейтингу "Книжка року" за 2021–2022 рр. стали об'єктом уваги дослідження. Цей рейтинг відображає відгуки та популярність книг серед читачів, що дозволяє зрозуміти і проаналізувати попит на різні жанри й авторів на платформах масової літератури в Україні.

Результати

Англійська дослідниця Дж. Верлін називає літературу для мас "безпрецедентним літературним феноменом" і зазначає, що в довготерміновій перспективі така культура може прийти на зміну самобутнім формам словесного мистецтва, багато в чому порушуючи притаманні високій літературі норми пристойності (Werlin, 2021). Під популярною культурою традиційно розуміється та, що включає в себе предмети, практики, значення й культурні контексти, які зазвичай створюються та споживаються масовою аудиторією (Dodds, Funnel, 2020).

К. Доддс і Л. Фаннел виділяють як загальні риси масової культури творчу різноманітність, географічну розпорошеність, комерційну багатоманітність і політичну багатогранність (Dodds, & Funnel, 2020). Регіональна масова культура, безумовно, є більш однорідною, аніж популярна культура в широкому розумінні. Проте вона зберігає значне різноманіття через те, що не підпорядковується суворим канонам елітарного мистецтва, хай і національного.

Відповідно, під вітчизняною масовою літературою розуміємо сучасне українське письменство, яке є популярним, максимально відображає смаки й запити широкої читацької аудиторії, несе на собі відбиток певного соціокультурного простору. Деякі дослідники, наприклад, С. Філоненко, Т. Гундорова, К. Шапінська, Г. Костіна розмежовували масову й популярну літературу, наголошуючи на соціокультурній специфічності першої порівняно з класикою (Філоненко, 2011, с. 39–40).

Порівняємо популярність масової літератури і класики у найбільших книжкових мережах країни. Елітарна література також користується значним попитом. Зокрема, одним із бестселерів інтернет-магазину "Книгарня "Є" у червні 2023-го р. стала "Українська демонологія" Івана Нечуя-Левицького (<https://book-ye.com.ua/catalog/vydavnystva/filter/top-is-true/>). У розділ "Вибір читачів" Yakaboo (<https://www.yakaboo.ua/ua/knigi/vibir-chitachiv.html>) влітку 2022-го потрапили "Кобзар" Тараса Шевченка;

"Лісова пісня" Лесі Українки; "Триста поезій", "Маруся Чурай" і "Записки українського самашедшого" Ліни Костенко; "Тигролови" Івана Багряного. Це доводить, що масовість і популярність для сучасного літературного ринку взаємопов'язані, але не тотожні. Масова література відрізняється від популярної класики, передусім, самою концепцією творення. Зазвичай, масова література твориться із застосуванням не лише художнього, а й маркетингового підходу до написання літературного тексту. Подекуди уподобання потенційної аудиторії та прогнозування комерційного успіху майбутнього тексту стають пріоритетними навіть на етапі написання твору, витісняючи авторське бачення. Зокрема, автор "Острова Джа" і "Свідків слова" Сергій Демчук дає на книжковій платформі Yakaboo таку пораду молодим письменникам: "Якщо у вас тисячі підписників у соціальних мережах і сотні лайків, це значно підвищує ваші шанси. Кожен видавець думає, як він продаватиме вашу книжку" (<https://blog.yakaboo.ua/yak-staty-pysmennukom/>).

В елітарній літературі як виді мистецтва на першому місці стоїть художня самобутність твору, унікальність авторського світогляду. Масова культура оцінює цей самий твір передусім критеріями успішності й популярності в читачів. Лише в постіндустріальному секулярному суспільстві остаточно сформувався феномен літературного бізнесу, роль якого у становленні масової культури письменства є провідною. Оскільки читач є тим, хто безпосередньо оплачує "літературні послуги", його думка та відгуки авторитетних для нього інфлуенсерів набувають не меншої ваги, аніж, наприклад, кваліфікована літературна критика.

Як основні ознаки масової літератури в Україні можна виокремити:

- велике жанрове і стильове різноманіття, поширену тенденцію до гібридизації жанрів і стилів у межах одного твору. С. Філоненко характеризує масову літературу як таку, що має специфічну систему жанрів і закономірності функціонування (Філоненко, 2011, с. 8). До специфічних жанрів масової літератури можна віднести чикліт, мешап, міське фентезі тощо. Поряд зі специфічними, в масовій літературі поширені "універсальні" літературні жанри, як, наприклад, містичний детектив, готичний роман, non fiction, дамський роман та ін.;

- популярність non fiction (реаліті-романів), максимально наближених до опису навколишньої дійсності, контексту певної історичної доби. Серед запропонованих у каталозі онлайн-магазину "Наш формат" новинок non fiction 2023 р. на тему російсько-української війни: "Очі Маріуполя. Українські герої. Азовсталь" Анастасії Дмитрук, "#Маріуполь. #Надія" Надії Сухорукової, "Новий Захід. Українська мрія" Ярослава Романчука та ін. (<https://nashformat.ua/catalog/novynku-non-fiction>). В цьому контексті необхідно згадати один з концептуально-глибоких зразків масової літератури представлений твором уродженки тимчасово окупованого Бердянську Я. Грицай "Добродійка Воленька й годинник Перемоги", (Грицай, 2023).

- нестандартність форматів тексту. А. Землянська і Т. Шарова пропонують глибоко аналізувати як доробок "мистецького освоєння віртуального простору" Facebook-літературу, а також комікси і буктрейлери (Землянська, & Шарова, 2021, с. 9);

- інтермедіальність (кореляцію художніх текстів з різними видами мистецтва). Наприклад, у топ-20 книг художньої літератури інтернет-магазину Вуква.UA увійшов "Вогонь і кров. За триста років до "Гри престолів" (Історія

Таргарієнів" Джорджа Р. Р. Мартіна (<http://surl.li/itkdt>). Цей твір пробудив цікавість українських читачів здебільшого завдяки кіноекранізації "Гри престолів" та є приквелом подій у серіалі. Однойменному серіалу завдячує своєю популярністю й серія фентезі Андрея Сапковського "Відьмак";

- інтертекстуальність (сміслові й художні зв'язки одних літературних творів з іншими). Яскраві вираження інтертекстуальності спостерігаються в новітній мешап-літературі, наприклад, фантастичній повісті Олексія Деканя "Кайдашева сім'я проти зомбі", надрукованій видавництвом "Тут" (Декань, 2021);

- роль збірок і антологій як засобу оновлення й популяризації сучасного мистецтва слова (Землянська, & Шарова, 2021). Видавництво Старого Лева за сприяння Центру діалогу імені Юліуша Мерошевського у 2022 р. випустило антологію "Війна 2022: щоденники, есеї, поезія" (упорядник – Володимир Рафеєнко), яка включила в себе віршовані твори та прозу 42 українських митців (<https://starylev.com.ua/knyga-viyna-2022>);

- гнучкі критерії якості тексту твору (що вважається однією з основних відмінностей масової літературної культури від елітарної) тощо.

Масова література тісніше, ніж елітарна, пов'язана з читацьким сьогоденням, що відображається і в попиті на певні видання, і у відгуках читачів на твори, опублікованих на тематичних платформах і форумах, сайтах інтернет-магазинів, у соціальних мережах тощо. Цим література для мас становить цінність для культурології та суспільствознавства. Зацікавленість читацької аудиторії певними темами, авторами, виданнями й особливості реагування на них дають можливість говорити про тенденції розвитку суспільної думки, настрої соціуму, рівень його культури в цілому.

На думку К. Доддса і Л. Фаннел, межі між високою і масовою культурою у XXI ст. стають набагато менш жорсткими, ніж у попередні епохи (Dodds, & Funnell, 2020). Тенденції розвитку української масової літератури вразно ілюструють цю тезу науковців. Наприклад, у номінації "Красне письменство. Поезія" Всеукраїнського рейтингу "Книжка року-2021" лідерство поділили "Псалом авіації" Сергія Жадана й "Палімпсести" Василя Стуса (<https://suspihne.media/239866-knizka-roku-2021-viznacila-laureativ/>).

У зв'язку з цим літературознавця може зацікавити, що спільного відчуває сучасний український читач у збірці, у передмові до якої Василь Стус благословляє власну *"дорогу болі, дорогу долі"* (Стус, 2021), та опублікованого у 2021 р. "Псалому авіації", який, за словами Сергія Жадана, *"... оповідь про найсильніших, про людей, які стоять поруч, ніби дерева, наче літери, як лаузи"* (<https://suspihne.media/142710-zadan-psalom-aviacii-virsi-pro-ludej-silnih-askravih-aki-ak-dereva/>). У баченні видавців і читачів українська класика не стоїть осторонь популярної масової літератури: вони інтегровані в один інтелектуальний простір та є рівноправними складниками єдиного національного літературного процесу.

Видання Chas News у 2022 р. віднесло до списку українських письменників масової літератури, яких варто прочитати: Софію Андрухович ("Фелікс Австрія"), Любка Дереша ("Культ", "Намір!", "Трохи п'ятьми", "Покоління ящірки"), Сергія Мартинюка ("Капітан Смуток", "Король дощу"), Максима Кідрюка ("Де немає Бога"), Гаську Шиян ("За спиною"), Валерія Ананьєва ("Сліди на дорозі"), Артема Чеха ("Хто ти такий?"), Оксану Забужко ("Музей покинута секретів"), Юрія Андруховича ("Лексикон

інтимних міст") (<https://chas.news/current/ukrsuchlit-10-ukrainskih-pismennikov-yakih-potribno-prochitati>).

Складна ситуація війни й подвиги українців у протистоянні російській навалі не могли не вплинути на свідомість творців масової літератури. Зміцнення патріотичних почуттів населення безпосередньо визначає книжкові впровадження. Така тенденція спостерігається навіть у дитячій і юнацькій літературі: наприклад, у лідери продажів "Книгарні "Є" входить "Пес Патрон та Шкарпетковий монстр" Юліти Ран і Катерини Підлісної, а на Yakaboo популярна книга "Пес Патрон. Маленька історія про велику мрію" Зоряни Живки (<https://book-ye.com.ua/catalog/vydavnytstva/filter/top-is-true/?>; <https://www.yakaboo.ua/ua/knigi/vibir-chitachiv.html>).

Книга Галини Гордасевич "Степан Бандера: людина і міф" обійшла на чотири позиції біографію Вінстона Черчилля в тематичному топ-20 онлайн-магазину Bukva.UA (<https://bukva.ua/ua/catalog/tab/5>). Популярною стала також публіцистика Максима Главацького і Ніни Наумової "Творці державного престижу", присвячена видатним історичним постатям України, і книга-хроніка Олександра Суркова "Незавершена війна. Історія протистояння України з Росією в 2014–2015 роках" (<https://bukva.ua/ua/catalog/tab/5>).

До списку головних книг "Книгарні "Є" потрапили дебютна поетична збірка Павла Вишебаби "Не пиши мені про війну" та роман Євгенії Кузнєцової "Драбина", який описує побут зігнаних війною людей в одній хаті (<https://book-ye.com.ua/catalog/vydavnytstva/filter/top-is-true/?>). Цікавість масової аудиторії викликала також "Вкрадена весна" Костянтина Симоненка про перші місяці російського вторгнення, "За Перекопом є земля" Анастасії Левкової, присвячена проблемі свідомого національного вибору в умовах анексії Криму, "24.02" Марії Міняйло. Українська література воєнної епохи, з нашого погляду, поступово стає окремою й самобутньою частиною вітчизняного літературного процесу. Так, вітчизняні творці сучасної масової літератури презентують свій доробок у різних жанрах художнього слова. Наприклад, український поп fiction поповнився багатьма цікавими творами різноманітної тематики. Окрім перелічених вище книг, лідерство продажів завоювали "Українер. Країна зсередини" Богдана Логвиненка, написана за мотивами першого кола масштабної експедиції Україною з літа 2016-го до зими 2018-го р. (<https://bukva.ua/ua/catalog/tab/5>), "Теорії мов. Як (не) стати конспірологом" Максима Яковлева, "Скажи мені правду. Діалоги про сенс життя. Блаженніший Святослав Шевчук у розмові з Паоло Асоланом" Святослава Шевчука (<https://nashformat.ua/catalog/novynky-non-fiction>) та ін.

Продуктивно розвивається вітчизняна історична проза. Уже у воєнний час українці мають змогу читати видані й перевидані "Життя вічне" Юрія Даценка, "Фелікса Австрію" Софії Андрухович, "Мелодію кави у тональності кардамону" Наталії Гурницької. Доля останнього твору ілюструє інтермедіальність сучасної масової літератури: за його мотивами у 2021-му р. компанія Solar Media Entertainment за підтримки Державного агентства України з питань кіно і Українського культурного фонду зняла 10-серійну історичну драму.

Після прем'єри кінотвору на NEM Dubrovnik у Хорватії (7 червня 2022-го р.) права на міжнародну дистрибуцію серіалу "Кава з кардамоном" були викуплені німецькою компанією Beta Film (<https://www.ukrinform.ua/rubric-culture/3503440-lider-evropejskogo-prokatu-kupiv-ukrainskij-serial-kava-z-kardamonom.html>). Це свідчить про певне визнання українського кіно й масової літератури за кордоном. Як культурне явище вона однозначно цікава не лише на батьківщині, а й далеко за її межами.

У жанрі історичної прози виразно спостерігається тягнність митців до інтертекстуальності. Наприклад, лауреат конкурсів "Коронація слова" та "Новела по-українськи" Владислав Івченко створив серію книг про пригоди колишнього філера Київського охоронного відділення і приватного детектива Івана Карповича Підпригори. За мотивами твору був знятий ретро-серіал ICTV (<https://www.youtube.com/watch?v=QzStCpI3e8M>). Образ Підпригори, щоправда, суттєво критикувався. За словами письменника Андрія Кокотюхи, "...до найкращого українського сищика, до персонажа, з яким можна ідентифікувати не "героя просто", а героя саме українського, він пройшов завдяки зусиллям авторів проєкту лише половину дороги" (<https://detector.media/kritika/article/183963/2021-01-13-naukrashchuy-syshchuk-natsionalnyu-geroy-napolovynu/>).

Перспективними щодо подальшого розвитку є такі жанри масової літератури, як історичний і містичний детективи. На Yakaboo досить популярний історичний детектив "Алмази з Танжера" Юрія Винничука і його ж "Танго смерті", "Готель "Велика Пруссія" та "Експрес до Галіції" Богдана Коломійчука. За оцінкою "ВВС Україна", історик Юрій Винничук є "неперевершеним літературним містифікатором і знавцем історії Львова" (<http://surl.li/echti>).

Богдан Коломійчук, який, за його словами в інтерв'ю "Району. Культури", надихається прозою Семена Скляренка і Валерія Шевчука, орієнтує свої твори на "...досить вузьке коло читачів, які мислять, аналізують, ставлять собі питання та дають на них відповіді" (<https://kultura.rayon.in.ua/topics/484129-nichogo-girshogo-i-bilsh-nishchivnogo-nizh-radyanska-chuma-ne-isnuje-pismennik-bogdan-kolomiychuk>). Його прозу за багатьма критеріями можна віднести до масової, проте автор відверто тяжіє до елітарності.

Самобутність українського психологічного трилеру яскраво ілюструє опублікований у 2022 р. детектив Ірени Карпи "Тільки нікому про це не кажи". Історія Месника, серійного вбивці, який вчиняє самосуд над гвалтівниками, корупціонерами та іншими негідниками в Україні, піднімає на новий рівень обговорення проблеми езекуцій та булінгу (<https://book-ye.com.ua/catalog/suchasna-ukrayinska-proza/tilky-nikomu-pro-tse-ne-kazhy>). На думку А. Ковалишин, ця книга "...місяцями шокує, але й змушує замислитися над важливими проблемами суспільства, не заплющуючи на них очі" (<https://tyktor.media/polytsia/tilky-nikomu-ne-kazhy-karpa>).

Новітня фантастика у вподобаннях вітчизняної читачької аудиторії асоціюється з "Не озирайся і мовчи" й "Новими темними віками" Макса Кідрука, "Білим попелом" і "Танцем недоумка" Ілларіона Павлюка, "Домом солі" Світлани Тараторіної, "Лунами" Пилипа Білянського. Українські письменники-фантасти пробують себе в самобутніх жанрах. Прикладом цього може бути, наприклад, повість Олени Колінько "Глиняний птах", написана в стилі екологічної фантастики (<https://starfort.in.ua/page/korotko-jaskravo-glinjanij-ptah>).

Оцінюючи жанрову й тематичну різноманітність сучасної масової літератури, слід відзначити, що не у всіх популярних у 2022–2023-х рр. жанрах достатньою мірою представлені книги українських авторів. Насамперед, це стосується хоррору, у т. ч. містичного.

Представників цього жанру у просторі сучасної масової літератури не так багато, як авторів non fiction та історичних прозаїків. Можна відзначити серед них Данила Ключка з його детективним хоррором "Андрофаги" (Ключко, 2022). За оцінкою "Книгарні "Є", молодий письменник зумів вдало поєднати напруженість сюжетних

ліній детективу з психологічними й релігійними мотивами, додаючи цим самим книзі глибшого значення й інтриги. Українські містики творчо переосмислюють міфологеми, водночас наслідуючи традиції вітчизняної прози – як, наприклад, автор містичного роману "Наречена" Олександр Скороход (Скороход, 2023).

Конкуренція творців української масової літератури з іноземцями ще очевидніша у нехудожніх жанрах. Так, у книжковій рубриці "Психологія" інтернет-магазину "Наш формат" на фоні Деніела Канемана, Джордана Пітерсона, Гела Елрода, Сьюзен Кейн та інших іноземних письменників-психологів бачимо всього двох авторів з України – Іллю Полудьонного й Марка Лівіна (<http://surl.li/ithmu>).

Попит на фахову нехудожню масову літературу є досить високим. Масова культура на стику літератури, психології, економіки, політології, філософії та інших суспільних дисциплін все ще твориться на основі перекладених українською зарубіжних книг. Ситуацію може виправити лише поява конкурентоспроможних професійних рукописів в українському літературному просторі.

Дискусія і висновки

Українська масова література натеper є самобутнім соціокультурним явищем, яке розвивається попри всі загрози війни. Особливої уваги дослідників заслуговують твори, присвячені тематиці російсько-української війни. Поява поетичних збірок, романів, повістей, антологій, присвячених героїчній боротьбі українців проти російського агресора, свідчить про актуальність і життєвість масової літератури в Україні.

Безумовно, не можна заперечувати комерційність масової літератури, її орієнтованість на читача як споживача, успішність і популярність. Однак, з нашого погляду, це не суперечить колосальному потенціалу творців сучасної масової літератури, які бачать себе спадкоємцями українських класиків і надихаються їхніми творами.

Завдяки останньому масова література сучасності органічно споріднена з елітарною українською літературою, тісно поєднана з нею художніми зв'язками. Вона отримує високі оцінки не лише українських, а й зарубіжних критиків.

Основними тенденціями подальшого розвитку масової літератури України у воєнний і повоєнний час, на нашу думку, стануть: інтермедіальність (це доводить, зокрема, успіх переосмислення класики в серіалі "Спіймати Кайдаша" (2020) та екранізація "Кава з кардамоном" (2021)); творче переосмислення й синтез художніх жанрів (особливо історичного детективу, детективу-хоррору, психологічного трилеру з елементами non fiction тощо); творення нової художньо-естетичної парадигми героя воєнного й поствоєнного часу. Епохи літературних течій і шкіл, які породили зразки класики, змінюються "вільним плаванням" незалежних митців слова, що є закономірним розвитком національної літературної культури. Імовірно продовжаться й наукові пошуки на кшталт "Усе, що ви хотіли знати про українську літературу. Романи" (Трофименко, 2022) у межах яких представлятимуться огляди та критика на сучасні твори представників сучасної української масової літератури.

Список використаних джерел

- Андрусів, С. (2008). Герой сучасної української прози: випробування Європою. *Волинська філологічна збірка наукових праць Волинського національного університету імені Лесі Українки*. Вежа, 6, 125–130.
- Воробйова, Т. (2006). Гендерний аспект наслідування жанрових канонів в українському жіночому масовому романі (на матеріалі романів М. Гримич "Егоїст" та Л. Демської "Жінка з мечем"). *Актуальні проблеми слов'янської філології: міжвузівський збірник наукових статей*. Аспект-Поліграф, 11, ч. II, 467–473.

- Грицай, Я. (2023). *Добродійка Воленька й годинник Перемоги*. BiLiBo BILINQUAL BOOKS, TAMPANI
- Гундорова, Т. (2005). *Післячорнобильська бібліотека. Український літературний постмодерн*. Критика.
- Гундорова, Т. (2008). *Кітч і Література. Траєстії*. Факт.
- Декань, О. (2021). *Кайдашева сім'я проти зомбі*. Goodreads. <https://www.goodreads.com/uk/book/show/61767204>
- Домбровська, М. (2005). Дефініції "масової літератури". *Слово і Час*. 11, 54–65.
- Землянська, А., & Шарова, Т. (2021). *Сучасна масова література як феномен культури*. ФОП Одрог ТВ. <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/11734/1/suml.pdf>
- Клочко, Д. (2022). *Андрофаги*. Видавництво Старого Лева. <https://book-ye.com.ua/catalog/detektyvy/androfahy/>
- Кривописина А. (2018). *Масова та елітарна література: природа художності в українському романі початку XXI століття*. <http://surl.li/mfjbzj>
- Підпригора, С. (2014). *Сучасна українська белетристика: координати "Коронації слова"*. Іліон.
- Підпригора, С. (2018). *Українська експериментальна проза ХХ – початку ХХІ століть: "неможлива" література*. Іліон.
- Романенко, О. (2014). *Семіосфера української масової літератури*. Якубець А. В. <http://surl.li/abbjly>
- Рябченко, М. (2021). Мелодраматичний компонент у сучасній українській комбатантській прозі. *International journal of slavik studies*. <http://surl.li/iimpwyw>
- Скорород, О. (2023). *Наречена*. Деоніс Плюс. <https://book-ye.com.ua/catalog/nadpyrodne/narechena-mistychnyj-roman/>
- Стус, В. (2021). *Палімпсести*. А-ба-ба-га-ла-ма-га.
- Трофименко, Т. (2022). *Усе, що ви хотіли знати про українську літературу*. Романи. Vivat. <https://www.yakaboo.ua/ua/pl/1439999/use-scho-vy-hotily-znaty-pro-ukrainsku-literaturu-romany>
- Філоненко, С. (2011). *Масова література в Україні: дискурс / гендер / жанр*. ЛАНДОН–ХХІ, 2011.
- Dodds, K., & Funnel, L. (2020). Popular Culture. In: Kobayashi A. (2020). *International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition)*. Elsevier, 223–228. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B9780081022955108546>
- Werlin, J. (2021). The Beginnings of Mass literary. In: *Writing at the Origin of Capitalism: Literary Circulation and Social Change in Early Modern England*, 51–79. <http://surl.li/imeje>

References

- Andrusiv, S. (2008). The hero of modern Ukrainian prose: the test of Europe. *Philological Volyn: a collection of scientific papers of Volyn National University by Lesya Ukrainka*, Vezha, 6, 125–130 [in Ukrainian].
- Dekan, O. (2021). *Kaidash family against zombies*. Goodreads [in Ukrainian]. <https://www.goodreads.com/uk/book/show/61767204>

Xiao Xiao YAO, PhD Student
ORCID ID: 0009-0008-1823-4354
e-mail: xiao117.x@gmail.com

Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

MAIN TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF MASS LITERARY IN UKRAINE IN WARTIME

Background. The article is devoted to the analysis of the main trends in the development of mass literature in Ukraine in the period of 2022–2023. The specific features of mass literature, its main artistic and stylistic features, and the creative work of Ukrainian writers published, reprinted, and popular among readers during this period are analyzed.

Methods. The analytical study was conducted to identify and describe the development trends and future prospects of contemporary mass literature in Ukraine. For this purpose, a quantitative approach was used to review the writers' works presented in the largest and most popular bookstore chains in Ukraine: Yakaboo, Bookstore Ye, Our Format, the online store of the Old Lion Publishing House, A-ba-ba-ga-la-ma-ha, Bukva.UA, etc. The results of the All-Ukrainian rating "Book of the Year" 2021–2022.

Results. The presents a compelling argument that the literature devoted to the Russian-Ukrainian war is becoming a distinctive phenomenon that reflects the intricate social and cultural processes unfolding within the country. The author proves that Ukrainian mass literature is a significant socio-cultural phenomenon that retains its vitality and develops even in difficult conditions of war. The role of mass literature in the creation of the Ukrainian literary process, its specific artistic features at the present stage of development is revealed.

Conclusions. The results of the study have shown that Ukrainian popular literature is an original and rapidly developing socio-cultural and artistic phenomenon, characterized by creative experiments and synthesis of literary genres. The commercial mass literature of our time is organically related to elite Ukrainian literature, closely connected to it by artistic and intertextual ties. The study identifies several key trends in the development of mass literature in Ukraine in the wartime and postwar periods. Among them are intermediality, synthesis of genres, and rethinking of the characters' images. These trends are aimed at further enriching and developing mass literature, which is becoming a relevant reflection of contemporary cultural reality.

Keywords: mass literature, bestseller, intertextuality, intermediality, fiction, genre, contemporary Ukrainian mass literature.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results

- Dodds, K., & Funnel, L. (2020). Popular Culture. In: Kobayashi A. (2020). *International Encyclopedia of Human Geography (Second Edition)*. Elsevier, 223–228. <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/B9780081022955108546>
- Домбровська, М. (2005). Definitions of "mass literature". *Word and Time*, 11, 54–65 [in Ukrainian].
- Filonenko, S. (2011). *Mass literature in Ukraine: discourse / gender / genre*. LANDON-XXI [in Ukrainian].
- Hrytsai, Ya (2023). *Dobrodiika Volenka y hodynyyk Peremohy*. BiLiBo BILINQUAL BOOKS, TAMPANI [in Ukrainian].
- Hundorova, T. (2005). *Post-Chernobyl' library. Ukrainian literary postmodern*. Critics [in Ukrainian].
- Hundorova, T. (2008). *Kitsch and Literature. Travesties*. Fakt [in Ukrainian].
- Klochko, D. (2022). *Androphages*. Old Lion Publishing House [in Ukrainian]. <https://book-ye.com.ua/catalog/detektyvy/androfahy/>
- Kryvopyshyna, A. (2018). *Masova ta elitarna literatura: pryroda khudozhnosti v ukrainskomu romanі pochatku XXI stolittia* [in Ukrainian]. <http://surl.li/mfjbzj>
- Pidopryhora, S. (2014). *Modern Ukrainian fiction: the coordinates of "The Coronation of the Word"*. Іліон [in Ukrainian].
- Pidopryhora, S. (2018). *Ukrainian experimental prose of the 20th and early 21st centuries: "impossible" literature*. Іліон [in Ukrainian].
- Riabchekno, M. (2021). *Melodramatic component in modern Ukrainian combatant prose* *International journal of slavik studies* [in Ukrainian]. <http://surl.li/iimpwyw>
- Romanenko, O. (2014). *Semiosphere of Ukrainian mass literature*. A. V. Yakubets [in Ukrainian]. <http://surl.li/abbjly>
- Skorohod, O. (2023) *The Bride*. Deonis Plyus [in Ukrainian]. <https://book-ye.com.ua/catalog/nadpyrodne/narechena-mistychnyj-roman/>
- Stus, V. (2021). *Palimpsests*. A-ba-ba-ha-la-ma-ha [in Ukrainian].
- Trofymenko T. (2022). *Everything you wanted to know about Ukrainian literature*. Novels. Vivat [in Ukrainian]. <https://www.yakaboo.ua/ua/pl/1439999/use-scho-vy-hotily-znaty-pro-ukrainsku-literaturu-romany>
- Vorobyova, T. (2006). The gender aspect of imitation of genre canons in the Ukrainian women's mass novel (based on the novels of M. Hrymch "The Egoist" and L. Demska "The Woman with a Sword"). *Actual problems of Slavic philology: interuniversity collection of scientific articles*. Aspect-Polygraph, Vol. 11, II, 467–473 [in Ukrainian].
- Werlin, J. (2021). The Beginnings of Mass literary. In: *Writing at the Origin of Capitalism: Literary Circulation and Social Change in Early Modern England*, 51–79. <http://surl.li/imeje>
- Zemlyanska, A., & Sharova, T. (2021). *Modern mass literature as a phenomenon of culture: a study guide*. FOP Odnorog TV [in Ukrainian]. <http://eprints.mdpu.org.ua/id/eprint/11734/1/suml.pdf>

Отримано редакцією журналу / Received: 29.04.24

Прорецензовано / Revised: 23.06.24

Схвалено до друку / Accepted: 17.09.24